

КАРПАТСЬКИЙ ЛЕЩЕТАРСЬКИЙ КЛУБ ЯК ІСТОРИЧНИЙ СИМВОЛ СПОРТОВОГО РУХУ ГАЛИЧИНИ

(до 100-ліття від дня утворення КЛК)

Львівське обласне відділення національного олімпійського комітету України

Анотація. Проаналізовано історію утворення й особливості діяльності одного з провідних українських спортивних клубів Галичини: Карпатського Лещетарського Клубу (КЛК) – основного осередку розвитку зимових видів спорту Західної України першої третини ХХ століття.

Ключові слова: історія фізичної культури, зимові види спорту, спортивний рух, лещетарські перегони, Західна Україна.

Annotation. Analyzed the history of formation and characteristics of one of the leading Ukrainian sports clubs Galicia – Carpathian Leschatarski Club (KLC) – the main center of winter sports in Western Ukraine in the first third twentieth century.

Keywords: history of physical culture, winter sports, sport movement Leschatarski race, Western Ukraine.

«Хотів би я дожити до тих часів, коли сто тисяч українців відважаться скочити на лещатах зі скічні. Байдуже на кілька метрів!...»

Роман Купчинський

Актуальність, постановка проблеми.

Львівщина, як загалом Західна Україна, має давні та славні традиції у розвитку зимових видів спорту.

На початку ХХ століття були освоєні для спорту прикарпатські селища Славське та Ворохта, де були споруджені перші в Україні трампліни для стрибків на лижах, лижні та гірськолижні траси. В 30-і роки ХХ століття в Галичині, на кшталт зимових Олімпійських Ігор проводилися масштабні комплексні змагання, які іменувалися зимові Запорізькі Ігрища, до участі яких запрошувалися представники спортивних клубів Галичини, Буковини та Закарпаття.

В 20-30-і роки, коли українські спортсмени ще не мали змоги виступати на Олімпійських Іграх самостійною командою, саме львів'яни були серед перших учасників зимових Олімпійських Ігор, виступаючи тоді у складах збірних команд Польщі. При цьому варто назвати імена стріянина Степана Вітовського – учасника зимових Олімпійських Ігор 1924 року з лижних перегонів (виступав на дистанції 50 км), львів'янина Франчішека Каву – учасника зимової Олімпіади 1928 року у цьому ж виді програми й беззаперечно ушлавлених львівських хокеїстів, п'ятеро з яких у складі збірної команди Польщі успішно змагалися на олімпійських змаганнях 1932 року в американському місті Лейку-Плесіді та у німецькому Гарміші-Партенкірхені 1936 року.

А саме: Казимир Соколовський (двічі), Роман Сабінський, Альберт Мауер, Владислав Лемішко, Роман Ступницький.

Зауважимо, що особливу роль та значення в розвитку лижних видів спорту в Західній Україні першої третини ХХ століття відігравав для українців Карпатський Лещетарський Клуб, історія якого розпочалася 95 років тому.

Зауважмо, що лижний спорт, або як тоді говорили лещетарство, був поширений в Галичині ще перед Першою світовою війною, й мав багатьох прихильників. Вже 1908 року львівський часопис «Сокільські Вісти» подав перші замітки про лещетарство. В тому ж році проф. Іван Боберський започаткував лижні змагання серед членів гімназійного спортивного гуртка, а згодом і лижні пробіги довкола Львова.

Однак основним осередком розвитку лещетарства серед українців Галичини став Карпатський Лещетарський Клуб (КЛК), утворений у 1924 році. Відтак спортивна громадськість України відзначає славний ювілей цього унікального спортивного осередку зимових видів спорту - 100-ліття від дня утворення КЛК. Саме ці три магічні літери стали своєрідним символом українського спорту Галичини 20-30-х років ХХ століття. Ці літери ще й донині об'єднують палких прихильників зимових лижних мандрівок, кому засніжені Карпати дарують чи то стрімку радість, чи то незбагненну красу зими.

Тривалий час ці три літери були добре знаними українцями Канади й США. Сьогодні діяльність Карпатського Лещетарського Клубу відновлена в Західній Україні, у Львові. І хоча зараз рідко хто вживає такі слова, як "лещетарство", "лещетар", "лещетарський", однак історія й традиції Карпатського

Лещетарського Клубу не можуть не зацікавити сучасного знавця історії зимових видів спорту.

Водночас історія та специфіка діяльності Карпатського Лещетарського клубу ще не достатньо доступна широкому фізкультурно-спортовому загалу, вчителям фізичної культури, організаторам спортивного руху, усім хто любить і займається зимовими видами спорту. При цьому кожна ювілейна дата спонукає звертатися до тих витоків, до історичної спадщини, згадати імена піонерів вітчизняного спорту й тим самим визначити сучасне підґрунтя й розуміння подальших шляхів розвитку лижних видів спорту в Україні.

Зауважимо, що у сучасній науково-методичній літературі недостатньо висвітлено історичне підґрунтя розвитку зимових видів спорту в різних регіонах України в ті історичні періоди, коли спорт формувався й утверджувався серед європейських народів як окреме суспільне явище. Виокремимо хіба дослідження сучасних українських вчених І. Андрухіва, О. Вацеби, О. Винничука, О. Ноги, Б. Трофим'яка [3, 4, 5, 9, 10]; окремі праці західноукраїнських авторів 20-30-х років ХХ ст. С. Гайдучка, В. Тихолоза, І. Мрица [6-8], які тією чи іншою мірою торкаються проблематики розвитку зимових видів спорту в Західній Україні в першій половині ХХ століття, й безперечно кілька цінних альманахів [1-2], виданих зусиллями українців за межами України й які, безумовно, потребують свого перевидання під сучасну пору.

Об'єкт дослідження. Історія розвитку лижних видів спорту в Галичині в першій третині ХХ століття.

Предмет дослідження. Особливості зародження й діяльності Карпатського Лещетарського клубу (КЛК).

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**: метод теоретичного аналізу та узагальнення даних статистики й офіційних документів та окремі загальнонаукові методи: системний аналіз (аналіз, синтез, узагальнення); порівняльно-історичний метод; метод аналогій.

Джерельною базою слугували фонди Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, приватні архівні збірки, особисте листування з провідними діячами спортивного руху західної української діаспори.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Історія Карпатського Лещетарського Клубу розчиналася суботнього дня 8-го листопада 1924 року, коли в домівці "Сокола-Батька" у Львові на вулиці Руській, 20 зібралися ентузіасти лижного спорту. Зібралися, щоб створити окрему організацію.

Лижний спорт, або як тоді говорили лещетарство, був поширений в Галичині ще перед Першою світовою війною, й мав багатьох прихильників. Вже у 1908 році львівський часопис "Сокільські Вісти" подає перші замітки про лещета. В тому ж році професор Іван Боберський започатковує лижні змагання серед членів гімназійного спортивного гуртка, а згодом і лижні пробіги довкола Львова. Викликає зацікавлення новий вид спорту в Перемишлі серед членів українського спортивного товариства "Сянова Чайка". У 1911 році вперше знайомляться з їздою на лижах учні української гімназії в Тернополі. В 1912 році студентка М. Кульчицька зі Станиславова (нині Івано-Франківськ) "робить першу пробу на лещетах" серед жінок. Тому не дивно, що група прихильників цього виду спорту, багато з яких належали тоді до клубу "Чорногора", вирішила зорганізувати окреме товариство зі своїм статутом, своєю структурою, з метою поширення та розвитку лещетарства.

Значна заслуга у цій справі належала професорові руханки Степанові Гайдучкові (1890-1976). Великий ентузіаст лижного спорту, сам непоганий лещетар, С. Гайдучок виступає з публічною доповіддю "Значення лещетарства для українців". Він підкреслював роль цього виду спорту не тільки як ефективного засобу фізичного виховання, але й також як соціально-економічного чинника в житті гірського населення поневоленого краю. На думку Степана Гайдучка варто було поширювати лещетарство серед сільської молоді, як важливого заходу для "покращення загального стану здоров'я, нації". Проблеми, порушені С. Гайдучком, окреслювали картину майбутнього села, як контрасту до відсталого буття бідняцьких сіл тогочасної Галичини.

9 грудня 1924 року на загальних зборах було проголошено про створення нового товариства, яке було назване Карпатським Лещетарським Клубом. Першим головою КЛК було обрано львівського інженера Льва Шепаровича. До керівного складу увійшли також Зенон Русин, Володимир Рожанковський, Зеновія Копестинська, Іван Мриц, Роман Говикович, проф. Ірина Лежогубська, проф. Степан Гайдучок та ін. Цікаво, що на

першому засіданні Управи КЛК було вирішено ввести до почесних членів товариства Івана Боберського, котрий на той час мешкав в Канаді. Це було не просто визнанням заслуг проф. І. Боберського як піонера лещетарства в Галичині, а, по суті, визнанням його імені як символу національної фізичної культури. Було оголошено конкурс на кращу емблему товариства, в якому відзначився відомий художник-графік Роберт Лісовський. Запропонована ним відзнака й дотепер є гордістю усіх членів КЛК.

Перші лещетарські змагання КЛК відбулися 15 лютого 1929 року у Львові в районі Погулянки за участі чималої кількості змагунів та глядачів. Характерним було те, що КЛК, як і інші українські тіловиховні установи, користувалися підтримкою провідних українських інституцій, зокрема таких як "Маслосоюз", "Червона Калина", Наукове Товариство ім. Шевченка. Саме книгарня НТШ радо фіндувала нагороди для учасників цих перших лещетарських змагань. Програма змагань передбачала: біг на дистанції 3 км серед жінок, біг для хлопців до 16 років на дистанції 3 км, біг для юнаків та чоловіків на дистанції 6 км, біг для чоловіків на дистанції 18 км, а також виступи в класі "сеньйорів" — змагання для чоловіків старшого віку. Практично кожний бажаючий мав змогу взяти участь у змаганнях. Нагородження переможців, і це згодом стало незмінною традицією, проходило після завершення змагань в урочистій обстановці із запрошенням кращих співаків, артистів, журналістів, провідних діячів культурного життя тогочасного Львова.

КЛК, однак, займався не тільки проведенням спортивних змагань з лещетарства. Керівники Клубу сприяють відкриттю філій КЛК за межами Львова з метою поширення лещетарського спорту серед української молоді. Стараннями проф. Гайдучка проводяться спеціальні курси з методики навчання їзди на лещатах, організовується читання лекцій з окремих питань організації змагань, підготовки інвентаря тощо.

Крім занять з лещетарського бігу постійно організовуються зимові походи околицями Львова та в Карпатські гори. Однією з перших була мандрівка членів КЛК до Зелем'янки та Славського в січні 1925 року, "в часі якої учасники вправляли з'їзд та скоки". Члени КЛК одними із перших відкрили й освоїли для лещетарства селища Славське й Ворохту, гірські

масиви Чорногори. Мандрівки до Славського стали з часом регулярними. Члени КЛК, захоплені "лещетарськими теренами в тій околиці" називали це невелике селище "Меккою лещетарів". Саме у Славському було відкрито першу домівку (лижну базу) КЛК, яку охоче надав спортсменам парох Славського отець Качмарський. Ранньою весною 1929 року четверо членів КЛК здійснили перший лижний похід у Чорногору під проводом Івана Мрица.

У березні 1931 року Карпатський Лещетарський Клуб влаштовує перші "з'їздові змагання" (змагання з гірськолижного спорту) на горі Тростян поблизу Славського і змагання "у скоках" (стрибки з трампліну). Члени КЛК брали активну участь у проведенні різноманітних зимових свят, особливо різдвяних. Лещетарі Галичини були не просто популяризаторами та пропагандистами зимових видів спорту, а справжніми носіями народної культури, національного виховання, українських традицій. Лещетарі Ворохти прагнули, щоб "не закинути народнього вбрання і впровадити лещетарський однострій, пристосований до гуцульської ноші". Члени КЛК, як і багато інших спортсменів, відмовляючись від вживання алкоголю на змаганнях і забавах, впливали своєю популярністю, авторитетом і прикладом на формування здорового способу життя галицької молоді.

КЛК був частиною молодіжного руху, відображав і формував тенденції національно-культурного життя Західної України. За спогадами Романа Гавриляка, одного із провідних лещетарів того часу, серед членів КЛК "не усі були спортсменці, були там теж люди, які належали до клубу з товариських причин, бо там гуртувалися молоді гарні люди, з якими було приємно зустрічатися". Не випадково, що наприкінці 20-х років філії КЛК починають створюватися у різних місцевостях краю. Діяльні секції КЛК існують у Ворохті, Стрию, Космачі, Лавочному, Косові, Сяноку. Згідно звіту клубу за 1937 рік, Карпатський Лещетарський Клуб об'єднував 18 філій, а в 22 містечках краю філії були в стадії організації. Лідери КЛК були постійно націлені на пошук нових форм в організації роботи українських лещетарських осередків. З'являються такі форми змагань як окружні та краєві лещетарські першості. Цікаво проходять дружинові (командні) лещетарські змагання. Значно активізувало роботу лещетарських секцій проведення зимових Запорізьких Ігрищ - своєрідних зимових українських

олімпіад. Для подальшого розвитку лещетарського спорту в 1933 році було введено комплекс спеціальних нормативів — "лещетарську відзнаку справності", проби якої зацікавили багатьох. Керівники КЛК ініціювали створення у Львові спортивно-руханкового музею, розпочавши збірку експонатів.

В КЛК приходять все більше молодих талановитих атлетів. Популярність КЛК дає підставу керівникам клубу розвивати не тільки зимові види спорту. Щоб продовжувати масову спортивну роботу восени та влітку, КЛК організовує та проводить змагання з плавання, веслярства, легкої атлетики. В 30-х роках спортивні команди в білих одностроях з чорними літерами "КЛК" на грудях, були на провідних ролях в багатьох видах спорту. Однак розвиток саме лещетарства залишався найуспішнішою ділянкою в роботі КЛК. Цікавим фактом було те, що до розвитку зимових видів спорту у великій мірі спричинилася молодь Гуцульщини й Бойківщини. "Лещетарський нарибок головно серед гуцулів є дуже великий і добрий, так, що вже небаром можна буде сподіватися від них неабияких спортових осягів",— в такому тоні оцінювали щоденні львівські газети успіхи лещетарів з гірських районів Галичини. 19 січня 1935 року відбувся в Космачі великий зліт лещетарів. Того дня в Космачі, в присутності більше тисячі осіб, відбулися лещетарські змагання за "відзнаку лещетарської справності", в яких глядачам особливо запам'яталися виступ 37-літнього батька і 13-літнього сина Миколи і Степана Арсеничів з Березова Нижнього.

Члени КЛК вперше продемонстрували широкому загалу новий на той час вид спорту — стрибки на лижах з трампліну. Цікавий репортаж про перші змагання на Кортумівці у Львові помістив в "Ділі" (27 лютого 1933 р.) Роман Купчинський. Наведені нижче витяги з його статті "Лещетарські скоки" влучно й виразно характеризують сприйняття нового виду спорту: "...знаю різні скоки: політичні, в гречку, скоки горячки і настроїв, але лещетарські скоки перший раз бачив. Гарна річ. Хоч би змагуни не скакали далеко, хоч би що другий падав, хоч би скічня була примітивна. Подумати тільки: наше плем'я розганяється з височеного горба і кидається в безодню, як у дим, і не задумується над тим, що може скрутити в'язи. Нехай собі що хоче хто говорить, це не тільки гарна, але й велика річ. Хотів би я дожити до тих часів, коли сто тисяч українців відважиться скочити на лещатах зі скічні. Байдуже на кілька

метрів!... Аті гуцули й бойки то приїхали з далеких гір спробувати разом з міщучами дивний винахід лещет. Блестіли по білім тлі як яскраві огники. Не показали ще нічого надзвичайного, бо тисячі літ не знали про лещета. Але тепер уже знають і недалекий час, коли напевно покажуть. Не тільки своїм".

І справді: в середині 30-х років серед членів КЛК з'явилася ціла група талановитих спортсменів, здатних показати достатньо високого рівня спортивні результати. Серед кращих варто зазначити імена Івана Мрица, Миколи Бойчука, Гриця Мочерняка, Романа Рака, Володимира Врецьони, Романа Рибачека, Богдана Хамули, Ореста Мартиновича й ін. Відзначимо й неабияке зацікавлення лещетарством серед жінок, серед котрих своєю майстерністю виділялися Анна Говикович-Рожанківська, Дарія Федак-Бучацька, Марія Федусевич та ін.

Розвиток Карпатського Лещетарського Клубу ураз було припинено у 1939 році. Але започатковані в 20-30-х роках ХХ століття лещетарські традиції продовжувалися. Після подій ІІ Світової війни КЛК досить успішно продовжував свою спортивну й виховну діяльність в еміграційних умовах, на територіях Німеччини, Сполучених Штатів Америки та Канади.

Сьогодні магічні літери "КЛК" знову приваблюють у дивовижний світ зимових спортивних захоплень галицьку молодь.

Незабаром Карпатському Лещетарському Клубові - столітній ювілей!

Віриться, що історія цього клубу є яскравою сторінкою унікальної історії українського спорту.

Висновок. Підсумовуючи все викладене вище, підкреслимо, що в розвитку зимових видів спорту в Західній Україні важливу роль та значення відіграв Карпатський Лещетарський Клуб (1924). Діяльність цього осередку дала підґрунтя для розвитку лижних перегонів, стрибків на лижах з трампліну серед мешканців Галичини, сформувала основні центри для функціонування зимових видів спорту – Львів, Славське, Ворохта, Косів, Сянок; заснувала систему проведення спортивно-масових змагань зимових видів спорту в Західній Україні.

При цьому фактологічний матеріал, нагромаджений в історії розвитку окремих видів спорту, в даному випадку зимових

видів, актуалізує проблематику узагальнюючого аналізу розвитку спортивного руху в Україні впродовж ХХ ст., що дозволить об'єктивно, виважено й науково обґрунтовано розкрити характерні особливості та тенденції розвитку української фізичної культури і спорту останнього століття.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі очевидні й мають широке поле для дослідників, зокрема тих, які вивчають історію окремих видів спорту, історію розвитку спорту в окремих регіонах України, діяльність провідних діячів фізкультурно-спортивного руху, окремі напрями теорії й методики фізичної культури, міжнародний досвід істориків фізичної культури і спорту.

Список літератури:

1. Альманах Карпатського Лещетарського Клубу, 1924-1984: Львів-Мюнхен-Нью-Йорк, - Нью-Йорк, 1989.
2. Альманах Ради Фізичної культури (1945-1948) – Мюнхен: «Молоде Життя», 1951.
3. Андрухів І. О. Західноукраїнські молодіжні товариства "Сокол", "Січ", "Пласт", "Луг". – Івано-Франківськ, 1992. – 78 с.;
4. Вацеба О. М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 232 с.;
5. Винничук О. Т. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури. – Тернопіль: Астон, 2001. – 404 с.;
6. Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. – Львів, 1937. – 53 с.
7. Лещетарський впоряд / Ред. В. Тихоліз. – Львів: Накладом "Сокола-Батька", 1935. – 8 с.
8. Мриц І. Наука їзди на лещатах. – Львів: Накладом "Сокола Батька", 1929. – 64 с.
9. Нога О. П. Світ львівського спорту 1900–1939 рр. Спортдосягнення, товариства, архітектура, вбрання, мистецтво. – Львів: Українські технології, 2004. – 784 с.;
10. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 року): Навчальний посібник. – Київ: ІЗіМН, 1997. – 419 с.